

Te Toa Takitini

Registered at the G.P.O. as a Newspaper.

Naunue 62.

HASTINGS.

Oketopa 1, 1926.

TE TOA O TE AO MO TE MAMAU.

NO te po o te Wenerai te 29 o Hepetema nei ka tu te mahi whakataetae mo te Tiamupiana o te ao mo te mamau ki te Taone Koo'o i Akarana. Ko nga toa nei ko Zbyszko ona tau 45, tiamupiana o te ao, me Ihakara Rapana o Te Kohupatiki, he Maori, ona tau e 39. Kotahi te huinganga o te Maori, a kaore te pakeha nei i tino huinga. Noreira kua mau tonu ano ki te pakeha nei tona ingoa tiamupiana o te ao.

Ki te korero a nga nupepa, kaha ke atu te Maori i te pakeha nei, engari na te waimarie ka wiini te pakeha. E waru nga rauma, he tekau meneti te roa o te rauma kotahi. No te whitu o nga rauma katahi ano ka hinga te Maori, i ohorene noa iho te huinganga. I te toru me te rima o nga rauma i hinga rawa te pakeha nei i te Maori, engari na te tere o te pakeha ka kore e maranga te ringa o te amupaea (umpire). E maranga ana tana ringa ki te whakaatu kua wiini i a Ihakara engari na te tere o te rere o te pakeha ka puta ia. E kiia ana kaha atu a Ihakara, engari na te mea he tino pakira te pakeha nei kore rawa e mau te upoko o tana tangata i te Maori. Ka rere te ringa o te Maori ki te upoko o te pakeha ka mania tonu mai i te kaha rawa o te maeneene. Katahi nei ka mohiofia ake he taonga pai tonu tenei mea te pakira mo etahi ahuatanga!

Kia ora a Ihakara. Tata rawa ka riro mai te tiamupiana o te ao i a ia. Ki te mau tonu tana mahi tereina i a ia, kaore e kore te riro mai o tenei honore i a ia a enai wa tata e fakoto mai nei. Kaore ano te Maori kia tatata atu ki te turanga tiamupiana o te ao ahakoa he aha te mahi. Noreira he honore nui mo te Maori mehemeha, ka whiwhi a Ihakara ki tenei honore. No reira e hoa kia kaha.

He mea Pannu e Rev. F. A. Bennett, he mea ta e te Herald Office,
Tennyson Street, Napier, H.B.

Registered at the G.P.O. as a Newspaper.

TE TOA TAKITINI.

Te Utu mo te Pepa 10/- i te tau.

Me penei nga reta "Te Toa Takitini," Box 300, Hastings.

468

TE TOA TAKITINI.

Oketopa 1, 1926.

PIHOPATANGA O AOTEAROA.

I te hui i tu ki Poneke i te 6 o nga ra o Akuhata o te Atipihopa me nga pihopa o Nui Tireni me te Hinota Maori o Aotearoa, i whakatungia ko Kingi Tahiwī hei Hekeretari. Ko te ripoata o tana Hui a te Hekeretari tenei e mau ake nei.

I whakapuaretia o te Atipihopa te hui ki te kupu inoi.

Ko nga tangata i tae mai ko te Atipihopa o Nui Tireni

Te Pihopa o Waiapu

Te Pihopa o Poneke

Te Pihopa o Nelson

Te Pihopa o Christchurch

I reira katoa nga mema Maori o te Hinota (kei te pepa o Hepetema te rarangi ingoa e mau ana).

Na te Atipihopa i timata nga korero. I hoki ana whakaatu ki nga take i oti i te hui i tu i te 2 o nga ra o Tihema 1925, me tana tono kia whakaatu tenei o nga Hinota i to ratou whakaaro mo te Pihopa mo te Hahi Maori.

I whakaatu a Peneti ko te motini i paahitia e te hui e penei ana:—Ko te whakaaro o tenei Hui ko te Pihopa tuatahi mo te Pihopatanga o Aotearoa, hei te Maori.

I whakaatu a A. T. Ngata ko te tangata e tika ana hei Pihopa mo te iwi Maori ko te tangata e tino mohio ana ki nga ahuatanga o te hinengaro Maori.

I whakaatu te Atipihopa i tona wehi kei tawhiti rawa te haere a te Hahi Maori ka mahue nga kaupapa o te Hahi. I whakaatu te Pihopa o Waiapu ko nga Maori o tona pihopatanga kei te whakaae ki te pakeha hei pihopa, otira ko etahi kei te hiahia me Maori.

Wiremu Kingi: E hiahia ana ahau ki te whakamarama i te whakaaro o toku iwi o Te Arawa mo tenei take. I whakaae ai matou me pakeha he Pihopa, na to matou mohiotanga e kore nga pihopa e whakaae mai ki te Maori. Kei te hiahia matou kia tu tenei pihopatanga. No reira matou i whakaae ai me pakeha. E tautoko ana ahau i te tono a Peneti me tuku mai ano he taima ki a matou hei ata whiriwhiri i te ahuatanga inaianei.

I tautoko ano hoki a Teri Paraone.

Pihopa o Waiapu: E tautoko ana ahau i te tono a Peneti. E whakaae ana hoki ahau ki te kupu a Ngata e ki nei me oti rawa he take i tenei hui.

I whakaatu te Pihopa o Nelson i nga ahuatanga o nga iwi Maori i era atu wahi o te ao e tutu heere nei nga Mihana a te Hahi.

I puta te kupu a te Pihopa o Waiapu ko tona whakaaro kia rua nga pihopa mo te Hahi i raro i te iwi Maori, me pakeha hei upoko a me whakarite he pihopa Maori hei kai awihina i a ia. I tautokona tenei whakaaro e te Pihopa o Nelson.

Pine Tamahori: Heoi ano te raruraru ko te kimi i te oranga mo nga pihopa. Mehemea kua taetae tera wahi te tinotiro tera e whakaae te iwi Maori ki tenei tikanga.

I runga i te motini a te Atipihopa ka whakanetia kia hiki te hui mo te ahiahi, kia whai taima ai nga Maori ki te whiriwhiri tikanga.

I konci ka hui tonu te taha Maori, a te mutunga iho, ka paahitia ko nga motini e mau ake nei:—

1. Kei te pouri nga mema o te hinota notemea kaore i tino tatu o ratou whakaaro me pakeha, me Maori ranei he Pihopa tuatahi mo te Pihopatanga o Aotearoa, a mehemea kua kite iho nga Pihopa kua kore he take e kumea ai tenei hui kia roa, e tono ana tenei Hui kia hikitia te whakatau mo tenei take ki te Hinota Topu Nui e takoto mai nei."

2. "Me whakarite ko te Hon. A. T. Ngata me Rev. F. A. Bennett hei mangai whakatakoto atu i nga take a tenei Hui ki te aroaro o te Hinota Topu Nui."

I whakaatu a Peneti notemea i putake mai i te Hinota Topu te Pire whakaae mo te pihopatanga mo nga Maori, e tika ana kia mauria ano ki taua Hinota Topu nga whakanurama mo nga take i whakauauatia ai.

Ka patai te Atipihopa: I puta ano ranei he whiriwhiri ma to koutou ropu mo tetahi pihopa awihina (assistant)? Ka whakabokia ae.

Ka whakaatu a Ngata ka pai tonu ki te iwi Maori te Pihopa awihina mehemea he Maori taua tangata.

Ka takoto mai i te Atipihopa nga kaupapa e rua hei whiriwhiri ma te hui

- (1). He pihopa pakeha me te kai-awhina.
- (2). He "Suffragan" (he momo pihopa awihina ano tenei)

I whakaue te Pihopa o Ponoke ki te pihopa-awhina.

Ka mea a Ngata me whakarite ko te Atipihopa tonu hei upoko mo te Hahi Maori ka whakarite ai he Maori hei awihina i a ia.

Ka whakaotia i konei te motini o Peneti a na Ngata i tautoko:—

PIHOPATANGA O AOTEAROA.

HEI KAUPAPA RIIWHI mo te kaupapa mo te Pihopa mo te iwi Maori e takoto nei i roto i te pire i paahitia i te tuunga o te Hinota Topu Nui (General Synod) i te marama o Tihema 1925, E WHAKAAE ANA tenei Huihuinga o te Hinota Maori ko te Ati-pihopa hei upoko mo te Hahi Maori, a i raro iho i a ia kia whakaturia he Maori hei Pihopa hei whakahaere mo te taha Maori o te Hahi, ka huaina ia ko te Pihopa o Aotearoa, me tetahi Hinota whai-mana ki te hanga tikanga, a ko ia hei Tumuaki mo taua Hinota i runga i te whakamananga a te Atipihopa a ka uru taua Pihopa ratou ko nga mangai-reimana, me nga minita i ata whiriwhiria, hei mema mo te Hinota Topu Nui (General Synod).

He whakarapopoto noa enei korero i runga ake nei i nga korero nunui o tenei hui. E whitu haora pea o enei korero e kororotia ana.

TE HUI TAKIWA A TE HAHI MAORI KI MOHAKA.

HUI O TE HAHI.

Itu te Hui a te Hahi Maori o Te Atirikonatanga o Heretaunga nei ke Mohaka i te rua tekau-ma-whitu o nga ra o Hepetema a he nui te whakamihiri kia Huata me tona ropu taitamariki ki te kaha me te pai o nga whakahaere o taua hui timata mai i te whakahaere taua tae noa ki nga putake i whakatakotoria ki te aroaro o te hui. I pai katoa mai nga tangata o Mohaka ki te awahina i te marae, ko nga mea amake kua huri atu ki era atu tikanga i ugaro atu i roto i nga ra o te whakamanuhiri me te whakahaeretanga i nga take o te hui, otira no te ahiahi o te Mane ka hui katoa mai ano taua wahanga i runga ano i te pohiritanga atu a nga manuhiri kia huihui katoa mai ratou kia mihirahiri kia tangitangi mo te hunga kua wehe atu, a mo te whakatuputupu i te ngakau rangimarie ki runga i taua iwi katoa i te tutetufenga a nga tikanga ka wehewehe nei ratou i enei ra. Kaati he nui te waimua pai i tipu ake i roto i taua ahuatanga, ahakoa ra te tu taikaha o nga whakaaro whaiti i te mea ko nga korero kia ata titiro whanui ki nga morehu marae me nga morehu kupu i mahue ake i te hunga kua wehe ki te po. Ahakoa wehe i nga karakia i te mea e kotahi ana i nga tikanga whanui. Na reira he nui te mibi mo tenei waimarietanga ki te tu o tenei hui ki Mohaka, i hui ai i whakawhitiwhiti kupu ai tetahi ki tetahi, ka waiho hei tikanga e titiro ai te huengaro hei whakawawa i roto i te ngakau kia ata haere ai te ngakau ki te whawha marika i nga tikanga e horahia haeretia nei ki o tatou marae maha. Ko nga kupu nunui

i whakatakotoria e te Pihopa, ko tona whakaatu kia ratou i tona taenga tuatuhitanga mai, kotahi tonu te whakaaro mai me te hahi, na reira titiro atu ana ia kia ratou katoa ahakoa kua rere atu etahi ki wahi ke kei te titiro tonu atu ia he tamariki katoa ratou maana, o mua iho a tae mai ki tenei ra. Na reira ka haere a ka mahara mai ano, ina tae ki te wa e mohiotia iho ai kia hoki mai, me hoki mai, notemea kei te tangi tonu atu ia kia ratou katoa, kia kaha te inoi kia homai he maramatanga kia ratou, ka hoki mai ki roto i te kahui a Te Karaiti. He nui hoki te mihi ki te ropu taitamariki o Mohaka, mo te kaha ki te pupuri i te oha a o ratou tupuna ahakoa nga matua kua rere atu ki wahi ke ko ratou kei te piri pono tonu, kei te akiaki atu hoki ki o ratou matua tuahine kia hoki mai ki te oha a o ratou tupuna. He nui hoki te mihi mo te rongo, nuku atu i te whatekau o Te Wairoa kua hoki mai i runga i te rangimarie me te marama. He nui hoki nga mihi kia Te Hata Tipoki mo te kaha me te marawa nui ki te whakawhaiti i te iwi, pera ano hoki nga kupu kia Tiaki Mitara. Tena koutou e te hunga whakamarama i nga tikanga hohonu e ruia noatia nei ki nga marae.

Hepetema 26 ki 28.

Ko nga tangata enei i tae mai ki taua hui:--

Tumuaki: Pihopa o Waipatu.

Nga Minita:

- Rev. Hemi Huta ... ..
- Rev. Peni Hakiwai ... ..
- Rev. F. A. Bennett (Kai-tiroiro) ...

NGA MANGAI REIMANA.

TE Naera Te Wainohu	Mohaka
Netane Ehemia	Mohaka
Ari Te Kahika	Mohaka
Tiaki Mitere	Wairoa.
Peta Pakuku	Wairoa.
Awhi Te Kahu	Nuhaka
Keremeta Te Waiheke	Nuhaka
Paora Kurupo	Moteo Whareroangi
Neri Hokema	Omahu-Waiohiki
Itereama Hodges	Petane Tangoio
Hori Tupaea	Te Hauke
P. H. Tomoana	Waipatu
Polu Hemi	Pakipaki
Tawhi Karaitiana	Kohupatiki
Ture Gillies	Waimarua

Te Tumuaiki o Te Hui:—Te Pihopa o Waipatu.

I whakapuaritia te hui ki te inoi. I muri ka panuiti te whai korero a te Perehitini, (Taria te perehitanga.)

I whakaritea ko P. H. Tomoana hei bekeretari mo te Hui.

Nga take i takoto:—

I motinitia e Rev. Huata i tautokona e Te Naera:—Kia tukuna he mihi ki te Perehitini mo taua whai-korero ki te hui.

1. I motinitia e Netana (Mohaka) a i tautokona e Te Naera (Mohaka) Kia mahara Te Pihopa ki Te Pariha o te Wairoa mo runga i te nama kei runga e taumaha ana, Kua roa rawa tenei takiwa e ubi ana tenei nama, a i te mea kua pakaru atu nei te nuinga o te tangata ki waho o Te Hahi, a he tokoiti kei te mau, na reira ka mahara te iwi i teneia kua tu ake ko te taitamariki kei te hapai i nga tikanga o Te Hahi, na reira whakamamatia ratou, ara kia whakakorea atu taua nama, a ka whakapau hoki ratou ki te whakahaere i te whakatuputupu oranga hou mo taua Pariha.

I puta he korero tautoko a Hori Tupaea (Te Hauke) mo te whakaaro o te hunga taitamariki.

He nui nga kupu aroha i whakaputaina a Te Pihopa mo te whakaaro o nga taitamariki ka hapai nei i tenei tikanga i runga i te mea kua mahue ibo ratou i nga maatua, kei a ratou nei nga kaha mo enei tu mahi a ka rere atu ratou ki waho. Kaati waiho maana e mau taua putake ki te ropu e tika ana hei mahi i taua putake, kei reira te mana, otira ka whai kupu ia ki taua ropu kia awhinatia mai tenei tono.

2. I putai a Netana (Mohaka) mehemea ka taea te whakatu tetahi o te pariha o Te Wairoa hei mangai reimana mo Te Hinota Topu.

Te whakautu a Te pihopa, ae ka taea engari me waiho kia mutu te toru tau a enei e tu nei inaianei.

3. I whakatakotoria e Tiaki Mitara me Peta Pahuhu (Wairoa) te mapi o te whenua kei Waihirere (Wairoa) e hiahiaitia ana kia whakawhitiria kia piri ai te whai hei turanga mo te whare minita (he whenua no te hibi) ki te wahi kua rahuitia hei marae tuturu. Whakaae ana Te Pihopa, maana e tiroiro.

4. I putai a Rev. Huata (Mohaka) mehemea pehea te moni i tukua mo te Mission Hall i Te Wairoa.

Te whakautu a Te pihopa, kaore i tika kia houtu taua moni e Manaro. I whakawhaititia taua moni hei whakatu whare minita. Kanui te raruraru o te take inaianei.

5. I tono a Rev. Huata me hemea ka taea e Te Pihopa te whakamaraua o te take mo Te Pihopa Maori i paahitia mai nei i te hui i tu ki poueke. I tautoko hoki a Rev. Peneti i tenei putake.

I ki Te Pihopa ko ona ake whakaaroa enei mo taua take. Kaore pea Te Hinota e kaha ki te whakamama i taua motini i mea ra ko Te Atipihopa kia tu hei pihopa Maori me te tu ano hei Atipihopa notemea ki tona rongo ko te ture nui o Te Hahi kaore e whakaae ana kia rua

turanga mo Te pihopa, na reira he mea tika kia tirohia tetahi tikanga e taia ai te whakarereke i taua motini inaianei, kia kore e whanga rawa kia tae ki taua turanga O Te Hinota Nui ki Poneke a te tau 1928, kei tukua kia tae ki reira ka kitea kaore te ture i te whakaue kia pera, ka roa noa iho tenei putake nui e takoto noa ana. Na reira mehemea ko au, e kore au e whanga engari ka rapu ahau i nga whakaaro hohomu o nga roia nunui me nga tangata nunui i konei tae atu ki tawahi me kore e tatu tenei putake i mua mai o te turanga o taua Hinota Ki tooku mahara me waiho whanui tonu o koutou whakaaro mo tenei putake, kua e araitia ki te mahara mo Te Maori anake mo te tangata mohio anake ranei ki te reo maori, he torutoru rawa no taua momo tangata, engari waiho watea tonutia ki te ao me kore e kitea he tangata pai i waho i roto i waenganui ranei, hei arahi i te mihana maori, a mehemea ka kitea tikatia taua tangata tera tonu ia e tino matui ki te laora e tika ana ki te tuku mai i taua turanga ki a koe ki te Iwi Maori, e koingo nei i roto i tooku hinengaro kia whiwhi te mihana Maori ki nga painga katoa e whakaarotia ana e te ngakau karaitiana i roto i a Te Karaiti.

Na runga i enei korero ka paahitia tenei motini a Te Hui:—I runga i te mea kei te rongoruarua mo te ahuatanga o te motini i paahitia i te hui whakatu pihopa Maori mo Aotearoa i noho ki poneke he mea tika kia tonoa atu taua ropu kia tohutolu atu ki Te Atipikapa kia rapua mai nga matauranga nunui te ao mo runga i taua putake, kia wawe ai te mohiotia te ahuatanga o te kaha o te ngoikore ranei o taua motini a kia whakarereketia kia noho oti tata ai te ahuatanga hei whiriwhiri ma taua Hinota Nui.

6. Na Hori Tupaea i motini a na pohe Hemi i tautoko kia whakaturia he Komiti Tumuaki tohu tohu ranei. I whakanuana hoki Rev. Peneti ma tenei tu ahua ka ngawari ka kotahi hoki te whakahaere mai a nga tangata o Akarana i a ratou putake nunui. He nui te whakanuihi a peneti mo taua ropu.

Te mahara o Te Pihopa tera e tino pai atu nga mahi a tenei Atirikomatanga mehemea ki te haere i runga i tenei ahua te mahi i nga whakaarotanga. Engari ina kohiritia he mena, me ata kohiri i nga tangata e noho patata ana ki te tari a hei nga mea ranei e hihiko ana kite mahi notemua kei te nui rawa nga tikanga hei whakatikatika hei whakaohooho oho i nga mahi me te iwi.

7. Na Pohe Hemi i motini a na Tomosana i tautoko kia whakaturia te tauu tupapaku ki roto i te urupa i Te pakipaki notemua kua tu he urupa mo te katoa e patata ana ki reira. I whakaue Te Pihopa ki tenei take a whakaari i ki ia kia whaka takotoria tenei putake ki te Hinota Topu ka tu nei ki Nepia.

8. I whakaari a Mrs. Takihika (Mohiaka) mo tetahi moni na te ropu Mothers' Union ara i mea ia ko etahi o ratou kua rere atu ki waho a kei te awangawanga ratou ki te ahuatanga o a ratou moni. E tono ana ki Te Pihopa mehemea pehea tenei ahuatanga.

I whakamarama Te Pihopa ko era moni i mahia e te Mothers' Union o roto o Te Hahi na reira ko nga mema i rere atu ki waho kaore whai tikanga mai ki roto. Ko to ratou mana kua koere. Otira mana ano e ui ki nga roia o Te Hahi a ka whakaatu mai ai.

9. Pohe Hemi i tono ki Te Pihopa mehemea pehea nga moni o te hahi ko nga kai tiaki moni kua rere atu ki waho pera me nga moni o Te Pakipaki.

I whakamarama hoki a Peneti kua tae mai te ui kia ia mo aua moni kaati kua ki atu ia me tuhi ki te tari notemea kei reira aua tikanga katoa e tiaki ana.

10. I konei ka panuitia e Rev. Hakiwai tetahi reta mai no Ngapahi mo etahi mahi penei ano te ahua a whakatauria ana e Te Kooti Whenua kua he te hunga i rere atu ki waho ara kaore o ratou whai waiitanga mai ki nga mea i mahia e to ratou hahi matua.
11. I motinitia e Peneti a i tatokona e Huata kia tukua atu he mihi ki te hunga whatekau o Te Wairoa kua hoki mai nei ki te oha a o ratou tupuna, notemea kei te mohiotia atu te uaua, otira no katoa te rangimarie te pono me te tika, no reira kia puta he whakamomoti he whakaa-honore ki Te Matua mo ana painga me ana manaakitanga i tenei me Te Iwi Nui tonu.
12. I whakaatu a Netana i te hiahia kia awhimatia ratou mo tetahi Nurse mo Mohiaka katoa i te mea tekau-wa-rua pauna ka tae mai te takuta a tekau herengi ka korero atu i roto i te telephone. I tautoko a Peneti i tenei take a i whakaatu hoki ia i te Nurse kua tu mo Heretaunga na Te Kaunihira o Tamatea i tono. Kaati mana e tuhi ki te wahi e tika ana me kore tenei hiahia pai e whakaaetia mai.
13. I patai a Rev. Hakiwai mehemea e whai mana ano nga Maori ki te tono moni i Te Hahi i runga ano i te itareti tika.

I whakamarama Te Pihopa ko nga mahi tuku moni kei roto i nga ringa o nga roia o te Hahi, a kaore he rereketanga o te Maori i te pakaha i te mea tonu e tika ana nga punga.

Ko nga kaulou:- Na peneti "Nekemeke ake".

Na Hakiwai "Ki te hoki mai koutou ka haere atu ahau."

Na Huata "He toki ano te toki he ngahere ano te ngahere."

Na Te pihopa:—Kapai ta tatou hui. Ahakoa itiiti tatou, eahi tikanga nunui kua takoto ki o tatou aroaro. E aku tamariki, ahakoa kua rere atu etahi o koutou e kore ahau e wareware he tamariki, katoa koutou naku. E te hunga kua hoki mai tena koutou e aku tamariki, tena koutou e te hunga kua ngawari, e tangi ana ahau mo koutou, e inoi ana mo koutou. E aku tamariki kua rere atu nei o koutou maatua i a koutou, kia kaha kia aroha ki o koutou maatua, kia u kia mau ki to koutou taonga ki te oba a o koutou maatua a o koutou tupuna. Kamui te aroha atu kia koutou e tu mai nei i mua i au he tamariki katoa. Kia kaha, Maaku koutou e awhina. Nga taumahatanga e tonoa mai nei e koutou kia whakamamahi, ae maaku tonu e whakaputa to koutou reo, maaku hoki e hoatu toku whakaaro hei apiti atu i ta koutou e tono mai nei. Maaku ano e tuhū mai kia koutou. I runga i te fūgoa o Te Matua Kaha Rawa kia kaha e aku tamariki o Mohaka o Te Waiho, e Te Iwi nui tonu. Ka noho koutou, ka haere matou. Ka te aroha kua tupu, waiho ra i waenganui i a koutou me matou taka ai.

NGA RETA MAI.

Oromahoe,

Pakaraka.

14/9/26.

Kia Peni Hakiwai,

Tena koe me tou whare katoa. Heoi te mihi. I tu te kooti whenua Maori ki Kaikohe i te 1 o nga ra o te marama nei, ki te uui i te take mo te whare karakia me te wahi tapu o nga Maori o Kaikohe nei.

No te Tihema 1925 ka timata tenei raruraru, he nehu no nga Ratana i o ratou tupapaku ki taua urupa. Ahakoa arai noa nga Mihingare kaore e whakarongo nga Ratana. Ka tipu te raruraru.

Ko te whakataua a te Kooti mo taua take: ko te Wharekarakia me te urupa no te Hahi Ingarangi, a kei te Hahi Ingarangi te mana. Kua te hunga Ratana e nehu i o ratou tupapaku ki taua urupa. Ki te hiahia nehu i o ratou tupapaku ki taua wahi ma te Hahi Ingarangi e nehu.

Heoi na to hoa pono.

HORI TANE.

POARI KAI TIAKI O TE TAKIWA O TE ARAWA.

NO te Kahiti o te 9 o nga ra o Hepetema nei ka panuitia te rarangi ingoa o nga mema heoi mo te Poari Kai-tiaki o Te Arawa. He mea paahi mai tenoi rarangi ingoa i te whare o te Kawana-Tianara i Ponoke i te 6 o nga ra o Hepetema i roto i tona Kaunihera. Ko te rarangi tenoi:—

Merehu to Kirikau
 Hemi to Uara
 Tamahana Gardner
 Hemana Pokiha
 Peeti Hareti
 Wiremu Waaka to Kohu
 Aperahama Wiari
 Matima Makihia
 Henry Taiporutu Mitchell
 Heketoro Hikauro
 Wiremu Ereatara
 Wera Loffley
 Tiakiawa Tahuriorangi
 Raureti Mokouiarangi
 Kepa Bhau

Kia ora nga mema o te Poari hou o Te Arawa. Kia kaha tena tena o koutou ki te whakahaere pai i te wahi ki tena ki tena. Kia mahara he toa takitini to tatau toa i enei ra. Noheira kia rite katoa te kaha ki te hapai i nga mahi i whakaritea ai. Kuaa hei hoki whakamuri, engari titiro ki te huri a te ao i enei ra, ka whakatakoto pai ai i nga kaupapa e tu tika ai a koutou uri a nga wa e takoto mai nei. He nui nga paunga kua puta ki te iwi i ruunga i nga mahi me nga whakahaere a te Poari tawhito, ko te tumanako kia pera te pai, otira kia neke atu hoki te pai o nga mahi a te Poari hou.

Kia ora te Poari hou, a ma te Matua i te wahi ngaro koutou katoa e mauaki e tohutohu kia puta ai he ora ki a Te Arawa i te pai o a koutou mahi me a koutou whakahaere.

PIHOPA O AOTEAROA.

HE whakamahi ki nga mangai o te Hahi Maori mo to ratou toa, mo to ratou pakari ki te tohe me Maori tonu he pihopa mo te Iwi Maori; i awangawanga hoki te ngakau, i mahara i te maua o nga pihopa, kua huripoki ke nga whakaaro o etahi, ara kua whakaae ki te pihopa pakeha. No muri nei te korero mo te pihopa Maori ko toku whakaaro kua puta noatu, ara kua tae tenei ki te wa e korikori ai te Iwi Maori, e tango ai i etahi turanga nunui e tika nei mo te Maori. Ko tenei tetahi ko te turanga pihopa mo te Hahi Maori. Kua roa rawa tenei te wa i tapapa ai taua ki te pakeha; kei tapapa tonu ka taungatia taua ki te tapapa. "ka waiho tonu rau hei kainga", mawai ra ka ngawari te iwi-tuaroa o te tuara, na kua kore e ahei ki te tu maro. He tika pea kaore he Maori i rite ki te Pakeha, i rite rawa mo te turanga pihopa. Engari ahea te rite ai? Akuanei taua tatari ai, tatari ai, me te ki tonu nui ano te pakeha, "Kaore ano, kaore ano", a mutu atu ki te "kaore ano"! E kore rawa tetahi pihoputanga motuhake o te pakeha e whakaae me Maori he pihopa mo ratou, ahikoa pelia te matau, te pai ranei o te Maori. Ehara i te mea he kino ki te Maori, engari he whai ki o ratou na toto, ki to ratou na kiri. Waihoki kei te Maori ano tenei whakaaro. Ehara i te

kino ki te pakeha, engari he whai ki tetahi ano o ratou. E ki ana ko te pakeha, "Matōtoru atu te toto i te wai."

I te kauwhau a Pihopa Ataria i Ranana i te tau 1920 i whakabuatia e ia nga kupu a tetahi Inia Karaitiana, he tangata nui, i mea taua tangata, "Homai he Hahi mo Inia, he Hahi motuhake mo matou ake, he hahi e mahi ai matou, e mate ai matou". ("Give us a Church for India, something which will be our very own, something for which we can live and die").

Koia nei ko taua whakaaro ano o nga Inia kei te Maori inaianei, ara he pihopatanga, he hahi motuhake mai i te upoko ki te waero, e ahei ai te Maori ki te ki, "Noku pu tenei, hei take mo taku mahi, hei take ranei mo taku mate. I te mea naku ake, noku ake, kā oho ka mamae taku ngakau".

Me i whakaturia he pakeha ko au tonu tetahi e koroukore, chara i te mea he kino ki te pakeha, engari ko te take i tu ai he pakeha, he kore Maori tofika, e ai te ki a nga pihopa. Na konci ka mamae taku ngakau Maori. Tena ko tenei kua pai, ka rangatira taua i te kaha o taua mangai, ka kīia taua inaianei he iwi ano i te ao. Kia ora nga mangai!

Tena ko tenei e te iwi, ka tuturu nei he pihopatanga mo taua, a he Maori ano he pihopa, kia pai to taua kaha ki te awhina, ki te manaaki i ta taua taonga, i te Hahi, i te oha a nga matua, a nga tipuna. Kia kotahi te whakaaro, pehia nga puhaachae, he iwi taua kua raungaititia i te ao. Ko te tangata e tu, koina to taua pihopa, ko ta o tatou mangai i titiro ai. Kua e whakatatare ki ona he, he tangata tonu hoki e kore e watea i te he. He mahi tino uaua taua, he mahi taumaha rawa. Kaati waiho ia nua te mahi, ma te mate-kai ranei e patu, kuaa ma te whakatangarunguru, ma te arero koikoi.

E te Atua tohungia te Pihopatanga Maori o Aotearoa!

Na R.T.K.,

East Cape.

PIHOPATANGA O AKARANA.

KO te rarangi ingoa tenei o nga Minuta o te Pihopatanga o Akarana, me o ratou Parihā.

- Rev. W. H. Kaipo, Tekao, North Auckland.
- Rev. H. M. Paerata, Awamui North.
- Rev. B. T. Kerohona, Ahipara North.
- Rev. H. Parane, Peria, Mangonui.
- Rev. K. Poata, Pupuke, Whangaroa North.
- Rev. H. Taurau, Waiotemarama Hokianga.
- Rev. P. Matene, Whangape North (At present on tour with Maori team).
- Rev. K. T. Harawira, Waimate North.
- Rev. W. N. Panapa, Kaikohe North.
- Rev. P. Netana, Dargaville, Wairoa North (Sick leave).
- Rev. H. Karaka, Dargaville, Wairoa North.

Rev. E. Riiwhi, Parawai, Thames.
 Rev. H. Raiti, Huntly, Waikato.
 Rev. Canon W. H. Kerefene, Kamo, Whangarei.
 Rev. P. Topi, Te Kuiti, Waikato.
 Rev. Karaka, Morrinsville, Waikato.
 Rev. M. P. Kapa, Waitara, New Plymouth.
 Rev. M. Kapa, Kaikohe (On pension).
 Rev. T. T. Poihipi, Mercer, Waikato.

TE AO HOU ME TE AO TAWHITO.

Na R. T. K.

Kei te pepa o Hepetema te timatanga o tenei korero.

Na te pakeha tenei tikanga te marena me te hakari, he tikanga kei te takakino tia e te Maori. Ko ta te ao hou tikanga he awihina i te hunga marena hou, he hoatu taonga ma raua, hei timatanga mo raua, no te mea ko te marena he mea taunaha; ko ta te ao tawhito tikanga ia he patu i te hunga marena hou, i o raua whanaunga hoki, a, mutu rawa ake te marena kua poharatia. He korero whakamanamana na te ao tawhito. "kia takahia te kai e te waewae" ara kia moumoutia, kia kainga te kai e te kuri e te poaka. He hara tino nui tenei ki te ao hou, ki te ao hou tikanga ko nga whanaunga anake me nga aroha e haere ki te hakari marena, a koia nei ano ta te pakeha tikanga, ahakoa pakeha whai moni; ko ta te ao maori ia ma te ao katoa te hukari. Ko te puiaki o tena tikanga kei nga mangere, kei nga tangata kanukama—ko ratou e hoki ki nga puku, nga kete, ki te kainga; tena ko te hunga whakaiti kahore e whiwhi. Kua kite au, takoto ana te teepu, tapokere ana te tamariki, timata ana nga koka, nga tipuna, ki te koha i nga kai o te teepu ki roto o nga kete, o ratou panekoti ranei. He aha te pai o tenei? He pakanga kaha ma te ao hou te whawhai ki nga tikanga e whakataunaha nei i nga hakari marena. Na tenei tikanga i marena ruihana ai, i moe-puku ai, etahi tangata. Waiho atu ma nga tangata whai moni nga mahi hakari. Ko te wehi o te Maori kei kiia he kaiponu, hono atu ki te wehi ko te ngakau whakahi. He rongou tino pai ki te taringa maori tenei tu korero. "Kaore i arikarika te kai o te marena o nga tamariki a mea" a he aitia te haere o te korero penei. "I mate kai te marena."

Ka marumaru pea inainei te rere ketanga o te ao hou i te ao tawhito. Ko ta te ao hou he whakaako, he hapai, i nga mea katoa e piki ai te iwi piki tinana, piki hinengaro, piki wairua. Kaore te ao hou i te whakaha ki nga tikanga maori katoa, kaore hoki i te whakaae ki nga tikanga pakeha katoa. Ko ta te ao hou o te Iwi Maori he marena i nga tikanga pai a te Maori ki nga tikanga pai a te pakeha. Ko te ao hou e whakawhaiti nei i nga korero o te Iwi Maori, i nga waiata, i nga whakapapa, i nga haka, i nga whakaaro, i nga tikanga a te Maori. E whakamanamana ana te ao hou mo to ratou reo, mo to ratou kiri mo o ratou toto Maori.

HE KUPU TOHUNGA.

Na R.T.K.

(Ko te timatanga o enei korero kei nga Nama 38, 44.)

KO nga kupu tuatahi hei whakaarotanga ma tatou na Haki-
pia. He mea pai kia akona ngakautia enei kupu, he
kupu e kore rawa e memeha.

*'Tis too much prov'd, that, with devotion's visage,
And pious action, we do sugar o'er
The devil himself.*

*Kua tino marama tenei, ara, e pania ana e tatou
Te tinana ake o te rewera,
Ki te huka o waho o te karakia
O nga mahi o te whakapono.*

He mea kino rawa ki te pakeha te kiia he karakia tinihanga
tona; otiia ki te Maori he mea ngawari noa iho. E tu te Maori
ki te karakia, ki te kauwhau, ahakoa e marama ana kahore
rawa ona whakapono; akahoa e mohiotia ana he tangata kino ia,
he tangata poke. Ko tona karakia hei huka, ara, hei whakareka i
te ahua o te rewera, hei huna i tona kino. I penei ai te whaka-
aro o nga Maori kuare he pohehe ko te whakapono no nga
ngutu haunga te ngakau. I nga ra o nehe ko te mea nui ko
te mohio ki nga karakia haunga te ahua o te tangata e karakia
ana. Ko te Tane e manako ai ko te tika o te karakia haunga te
tika o te ngakau. Kei te pohehe tonu etahi tangata he atua
Maori a Ihowa, ko tana e mate nui ai ko te komemememe o
nga ngutu.

*My words fly up, my thoughts remain below;
Words without thoughts never to heaven go.*

—Shakespeare.

*Ko aku kupu e rere ra-runga, ko oku whakaaro ia keite whenua:
He kupu chara nei i te ngakau e kore rawa e tae ki te rangi.*

—Hakipia.

I kohurutia te kingi o Tenemaaka e tona taina kia riro ai i
a ia te Kuini. Ahakoa kei te paru tonu ona ringaringa i te toto
ka tuturi ka inoi otira kihai i tika tana karakia. He tikanga na
te Mahomete te inoi i nga wa whakarite o te ra; ahakoa he aha
tana mahi, i hea ranei ia, ka tae ki te haora o te inoi ka koro-
piko ia. I nga whenua koraha mutu ana tana inoi kei te pahua,
kei te kohuru. Inoi ai ia he tikanga noa iho e hara i te whaka-
pono.

*What can ennoble sots, or slaves, or cowards?
Alas, not all the blood of all the Howards!*

—Pope.

*Ma te aha e whakarangatira te tutua, te ware, te waero humane,
Aue! e kore ra e taea e nga toto katoa o nga Hauata katoa.*

—Pope.

Ko nga Hauata he kawai ariki no Ingarangi. E mea ana a Pope ko te tangata tutua ka tutua tonu, ana mahi ana tikanga. E kiia ana kua huri nga wa i whaimana ai o taua rangatira a ko nga rangatira o enei ra ko nga tangata whai-moni. No te pakeha tena rangatira te moni ehara i te Maori; tetahi kaore he painga o te ware hei rangatira. I mana ai te Maori na ona rangatira. He whakatauki na te Maori, me rangatira he hoa matenga mou kia kore ai koe e whakarerea. Kaore e mohiotia nga mahi, nga haere, a te ware. Kei mutua koe.

*Snatch from the ashes of your sires
The embers of their former fires;
And he who in the strife expires
Will add to theirs a name of fear
That tyranny shall quake to hear.*

—Lord Byron.

*Kapohia mai i nga pungarehu o koutou matua
Nga ngarehu o ratou ahi o nga ra ka huri;
A ko ia e hinga i te riri
E hono atu ki o ratou he ingoa e wehinga
E tu wiri ai te tangata kino.*

—Rore Paerona.

Kua koreroia e au i te Nama 44, nga korero a Rore Paerona. He tangata ia i rere totoa ki nga hiahia o te kikokiko, otira he wa ano ka koiri ake ona toto rangatira ina koa ana kupu rangatira e whakahauhau nei ia i nga Kariki kia ara ki te whawhai ki nga Turaka e takahi ana i to ratou whenua.

O nga iwi katoa onamata kaore he iwi hei rite mo nga Kariki, otira e mea ana au o nga iwi katoa o te ao, o onamata, o enei ra. E haere tahanga tonu ana nga tipuna o te Ingarahi kua tiaho noa atu te maramatanga ki nga Kariki kua rapu noa atu ratou i te ATUA NGARO. He iwi tino matau, tino kaha, tino toa. Ko a ratou tataki korero he hanga whakamiharo rawa. Otira i heke to ratou mana, to ratou kaha, to ratou toa, to ratou matau; i takahia ratou e nga Turaka nawai ra ka taungatia ki te mate ka takoto tonu kua kore he aranga mai. Koia nei i tangihia ai e Paerona, i karanga ai ia ki a ratou kia whakaohongia i roto i a ratou nga toto toa o ratou tipuna; i waitohu ia ki nga urupa o ratou matua, i ki ai:—

*Nga urupa o te hunga e kore nei e mate.
The graves of those that cannot die.*

I whakaritea e Paerona a Kariki ki tetahi tupapaku katahi ano ka hemo atu, he tino ataahua engari kaore he wairua, kaore he mahanatanga—he tupapaku. Ahakoa he Ingarahi a Paerona i whawhai ia mo Kariki a mate atu ki reira. Ko tona tinana i haria ki Ingarangi. Mai i nga ra o Paerona kei te tupapaku tonu te ahua o nga Kariki engari kua wehea e ratou he ra motuhake hei whakanuinga ma ratou i te ingoa o Paerona.

Waihoki e te iwi whakaohongia nga toto o tatou tipuna, kia

mau ki o tatou morehu rangatira, ki nga tikanga rangatira, mo to tatou ngaro rawa ake i te ao ka whakamoea tatou ki "nga urupa o te hunga e kore nei e mate."

*To every man upon this earth
Death cometh soon or late,
And how can man die better
Than facing fearful odds,
For the ashes of his fathers,
And the temples of his gods?*

—Lord Macaulay.

*Ki ia tangata, ki ia tangata i tenei ao
He mate ano te mutunga a tona ra.,
A he aha te mate tika atu mo te tangata
I te whawhai ki nga tino kaha,
Mo nga koiwi o ona matua,
Mo nga ahurewa o ona atua?*

—Rore Makaore.

No mua noa atu i nga r ao te Karaiti tenei korero, he korero no Roma. I te kaha o te hoa riri kua tanuku te matua a Roma, kua whakawhiti mai i te arawhata e whatinga ana i awa Taipera. Katahi a Horatiu ka karanga ma ratou ko ona hoa tokorua e pupuri atu te hoa riri a ko te arawhata e tukituki i muri a ratou, ara ko ratou e tuku ki te mate. No konei i puaki ai i a Horatiu enei kupu. Ka tu te tokotoru nei ki te pito o te arawhata ka rere mai nga toa o te hoa riri, putu tonu. Ka horo te arawhata ka inoi a Horatiu ki Taipera kia tohungia ia, tupou ana, ka romia e te ia o te wai, engari na te kaha ka u ki uta ka ora a Roma me te iwi.

*Cowards die many times before their deaths;
The valiant never taste of death but once.
Of all the wonders that I yet have heard,
It seems to me most strange that men should fear;
Seeing that death, a necessary end,
Will come when it will come.*

—Shakespeare.

*He maha nga matenga o te tangata maku;
Ko te tangata toa ia kotahi ano matenga,
O nga mea whakamiharo katoa kua rangona e au,
Ko te mea tino whakamiharo ko te wchi o te tangata;
No te mea ko te mate, e kore e taea te kaupare,
E tae mai, a te wa e tae mai ai.*

—Hakipia.

Na Hiha Huriu enei kupu, he tangata rongu nui no ona ra, he marohirohi, i tu hei emepara mo Roma. I awangawanga tana wahine tera ia e kohurutia, katahi ka pupuri i a ia. Ko nga kupu tenei a Hiha ki tana wahine. I tona taenga ki te

whare paremete ka kohurutia ia. (I tuhituhia e au ki te Nama 69 o *Te Pipi-charauroa* etahi korero mo Hiha Huriu.)

There is a tide in the affairs of men: . . . . .
Which, taken at the flood, leads on to fortune:
Omitted all the voyage of their life
Is bound in shallows and in miseries.

—*Shakespeare.*

He tai ano kei nga hanga a te tangata:
Ki te manu i te tai kato, e u ki te waimarie;
Ki te kore, ko te rerenga roa i tenei ao
Kei nga wahi papaku kei nga raru nui.

—*Hakipia.*

He kupu tino tohunga enei, hei pupuri ma nga tamariki no te mea ko te ora kei te paengaroa tonu i o ratou aroaro. Taraitia o ratou waka inaianei, taraitia ki te kura, kia kato rawa ake ai te tai e kokiri ana i te waka. He tokomaha nga tamariki kura kei te moumou noa iho o ratou matauranga ko o ratou waka kei ro paruparu ke e tutuki ana. Ehara i te mea kia whiwhi katoa ki nga mahi nunui, engari kia whakamahia te taranata, nga taranata ranci, i whakawhiwhia ki a tatou kia mataara, kua e momoe, kia mau te titiro ki te katonga mai o te tai.

. . . . for, to the noble mind,
Rich gifts wax poor when givers prove unkind.

—*Shakespeare.*

. . . . no te mea, ki te tangata rangatira,
Ka he nga taonga ataahua ina aroha-kore nga kai-homai.

—*Hakipia.*

Ko te pai o te taonga homai a te tangata kei runga i te ngakau o te kai homai kahore i te nui o te taonga. Ka tapae te Maori i te taonga, i te moni ranci, ma te manuhiri me te whakaro ano o tangata whenua hei tetahi wa ka utua a ratou taonga. Ka rite ki te kupu a Tamatekapua, "Te rangona hoki te reka o to kai." I te riri ki Te Maniaroa e turaki ana a Tuhorouta i te tangata ka whati tana taiaha, ka mau herchere ia. I te mea he tamaiti na Tuwhakairiora ka tukua engari i taunutia ia. I te riri Te Upoko-o-te-ika, kei Uawa, ka mau i a Tuhorouta a Tamatekapua, ka whangainga e ia ki te kao. E whawhao tonu ana tera i te kai ki tona waha ka haua e Tuhorouta te angaanga ki tana taiaha. Ka ki na i kona a Tamatekapua, "E Tu, e Tu, te rangona hoki te reka o to kai." Ka patua a Tamatekapua ka mate engari ko ana kupu kei te ora tonu, he tino whakatauki na Ngati-Porou. Ka kinakitia te manaaki ki te kino ka pepetia, "Te rangona hoki te reka o to kai."

Ka he nga taonga ataahua ina aroha-kore nga kai-homai.
Rich gifts wax poor when givers prove unkind.